

***Convertirea la ortodoxie:
Pascal Hämmerli și Ryan Samson Nash¹
„Statul fundamentalist secular”***

Iată o sintagmă într-adevăr șocantă!

Până acum ne-am obișnuit să auzim acuzații de fundamentalism doar la adresa unor „fundamentalisme religioase”. În mass media se aud reproșuri la adresa unui fundamentalism cel mai adesea islamic, intolerant și chiar agresiv; dar există și un discurs legat și de un așa-zis „fundamentalism” religios creștin, inclusiv (sau mai ales) ortodox. Este însă neobișnuit să auzim acuzația de fundamentalism adresată chiar statului. Deocamdată, statului occidental.

Și totuși, această viziune începe să se facă auzită în cercurile academice ale Apusului. Profesori universitari de prestigiu din țări ca SUA, Germania, Elveția, intelectuali de marcă din discipline ca filosofia, medicina, bioetica sau teologia, au exprimat de curând această poziție, cu argumente solide, și în România, în cadrul unui simpozion științific desfășurat în 2013 la Alba Iulia. Organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia și intitulat „Simpozion Internațional pentru Știință, Teologie și Arte” (www.issta.ro), el s-a aflat anul acesta la a 12-a ediție și a avut

¹ Interviu realizat de pr. Sabin Vodă la Radio „Reîntregirea” Alba Iulia la 18 mai 2013, după încheierea lucrărilor Simpozionului Internațional „Religie și Politică. Relația Stat-Biserică: de la Constantin cel Mare la Europa Post-Maastricht”, desfășurat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia (14-16 mai 2013), la care cei doi au participat ca oaspeți.

tema: „Religie și Politică. Relația Stat-Biserică: De la Constantin cel Mare la Europa Post-Maastricht”.

Printre participanții de la facultăți teologice ortodoxe din centre universitare precum Alba Iulia, Iași, București, Constanța, Timișoara, Pitești, Craiova, Cluj, alături de ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, profesori și doctoranzi din România, au participat și un grup de șase distinși profesori și cercetători din țările menționate. Ceea ce au în comun acești intelectuali străini de înaltă ținută științifică e faptul că sunt ortodocși, convertiți și botezați în Bisericile Ortodoxe de care aparțin, precum și acela că sunt cu toții discipoli ai profesorului Herman Tristram Engelhardt jr, întemeietor al bioeticii creștine și autor al monumentalei lucrări *Fundamentele bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă* (trad. M. Neamțu, C. Login, diac. I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2005).

Prezentăm aici un interviu cu doi dintre ei:

- Drd. Pascal Hämmerli, Universitatea Freiburg, Elveția

- Dr. Ryan Samson Nash, Rice University, Dept. of Philosophy, și Baylor College of Medicine, Houston, Texas, SUA.

Interviul a fost inițial luat de Pr. Sabin Vodă pentru emisiunea *Convorbiri duhovnicești* a postului de Radio *Reîntregirea* din Alba Iulia, tradus de mine din limba engleză și transcris de Alina Ciucur. Mai jos este o variantă pe care am adaptat-o pentru revista *Familia ortodoxă*:

Un „desant” academic

Pr. Sabin Vodă (SV): Hristos a înviat!

Pascal: Adevărat a înviat!

SV: Ne bucurăm că ne răspunde în limba română: dl. Pascal cunoaște și vorbește destul de bine românește. Soția sa e din România. Mă bucur că ați acceptat invitația de a veni în studioul Radioului *Reîntregirea* pentru a prezenta câteva concluzii ale Simpozionului și a da o mărturie despre cum trăiți Ortodoxia în Occident.

Pascal: Mulțumim că ne-ați invitat, e o mare plăcere.

SV: Știm că în cadrul acestui simpozion a fost un grup de ortodocși din Occident, i-ați putea prezenta?

Samson: Grupul e format din intelectuali din Occident, în jurul profesorului Herman Engelhardt. Profesorul Engelhardt e una dintre cele mai proeminente voci ortodoxe din Occident.

SV: Și iubit, cunoscut și în România, la Alba Iulia în mod special.

Samson: Profesorul Engelhardt a fost mai înainte un filosof catolic proeminent, în 1990 s-a convertit la Ortodoxie, și de atunci a devenit un misionar, un evanghelizator în Occident pentru Biserica Ortodoxă.

Grupul de oameni de știință, cercetători și profesori din Occident care au venit ca să participe la acest simpozion sunt toți ucenici legați, într-un fel sau altul, de profesorul Engelhardt. Este Cornelia Delkeskamp-Hayes, care este filosof, locuiește în Germania, de mult apropiată de profesorul Engelhardt.

SV: Și ea e cunoscută în Alba Iulia, a venit și aici în radio la câteva interviuri împreună cu Profesorul Engelhardt.

Samson: Doamna Delkeskamp e convertită la Ortodoxie venind din Protestantism. Anul acesta au mai venit doi ucenici ale căror dizertații sau teze de doctorat le-a condus Profesorul Engelhardt. Sunt doi profesori cu poziții academice proeminente în Universități din SUA. Unul e Mark Cherry, care era student romano-catolic când l-a cunoscut pe profesorul Engelhardt și așa s-a convertit la ortodoxie. Mark Cherry acum conduce catedra de filosofie de la Universitatea St. Edward's din Texas. Mai este Ana Iltis, care inițial era tot catolică și s-a convertit la ortodoxie când era încă studenta profesorului Engelhardt. Ea acum conduce centrul de bioetică de la Universitatea Wake Forest din Carolina de Nord, SUA.

Eu însumi sunt prieten cu profesorul Engelhardt, deși nu am fost niciodată studentul său. Ne-am împrietenit pentru că amândoi suntem la a șaptea generație de texani, deci aparținem unei vechi tradiții texane. Și în sensul acesta sigur că avem niște lucruri în comun, ca „texani de viță veche”. Și în cazul meu, pentru convertirea mea la Ortodoxie profesorul Engelhardt a jucat un rol ca instrument al voinței lui Dumnezeu, ajutându-mă să ajung ortodox. Vom vorbi despre asta imediat.

Eu sunt medic, sunt doctor, am specializare în îngrijirea

paliativă. În cariera mea am îngrijit câteva mii de pacienți în stadiu terminal, care erau pe moarte, bolnavi de boli incurabile. Predau și bioetică, scriu și public în domeniul bioeticii creștine. Sunt și directorul Centrului de Bioetică al Ohio State University, una din cele mai mari trei universități din Statele Unite.

SV: Domnule Pascal, ați participat la acest simpozion și aș dori să vă prezentați și dumneavoastră. Cine sunteți și cum ați ajuns să participați la acest simpozion din Alba Iulia?

Pascal: Sunt elvețian, cred că am și eu în urmă 7 generații sau mai mult în Elveția. Pentru cercetarea mea doctorală am fost timp de un an la Seminarul Ortodox *Saint Vladimir* din New York. Așa am ajuns în Texas, unde acum un an și jumătate a avut loc o conferință la care am cunoscut acest grup din jurul profesorului Engelhardt.

Acum, pentru conferința care a fost aici la Alba Iulia, cred că o parte importantă a mesajului nostru e că suntem persoane venite din Occident care au devenit ortodocși. În Occident suntem foarte puțini, sunt foarte puține biserici, e foarte puțin sprijin pentru Ortodoxie. Dar pentru noi e important că am putut spune aici că există un risc pentru țări ca România, Bulgaria, Rusia, din partea influenței negative din Occident. De exemplu am vorbit aici de drepturile homosexualilor. UE face o propagandă foarte mare și se folosesc bani din UE pentru acest mesaj. Și acum că România a devenit parte a UE, cred că există un risc foarte mare de influență în direcția asta. Și am zis povestea asta că în satul nostru din Elveția, când tatăl meu era mic, toată lumea mergea la biserică, era un sat protestant, am fost protestant înainte să devin ortodox. Toată lumea mergea la Biserică în fiecare duminică, dar acum, să zicem 50 ani mai târziu sunt poate 7-8 persoane care mai merg la biserică. Într-un timp scurt s-a schimbat profund situația culturii religioase în Elveția, și nu doar în Elveția, dar și în Franța, Germania, în Europa de Vest.

SV: Și atunci acesta este mesajul pentru noi, din România?

E nevoie de duhul apostolic

Pascal: Mesajul este că e posibil ca peste 30 sau 50 ani, România să nu mai fie o țară creștină. Voi aici aveți biserici,

moaștele sfinților, slujbe, mii de persoane care merg la biserică de fiecare sărbătoare mare, Paști, Crăciun. Dar asta se poate schimba și cred că este dificil pentru cei de aici să realizeze că acest risc există. Și pentru mine e important s-o spun în duh apostolic. La începutul istoriei Bisericii a fost foarte important acest duh apostolic, apostolii au mers în toate țările să dea mărturie despre credința creștină. Și cred că se pierde duhul acesta, este un risc mare. De ce? Acum, de exemplu, aici în România se poate crede că aveți tot, biserici, moaște, toate, și că se conservă asta și că e suficient, dar eu cred că nu este suficient, cred că și preoții și credincioșii de aici trebuie să caute duhul apostolic, atât pentru România cât și pentru spațiul din afara României. 400 de ani a fost aici Imperiul Otoman, apoi ați avut o perioadă mai bună cu Regele Carol, și cu Ferdinand și regina Maria, care au fost aici în Alba Iulia. Dar asta nu a durat prea mult, apoi a venit comunismul. Putem zice că 500 ani a fost mai dificilă viața intelectuală teologică ortodoxă, în Imperiul Otoman și sub comunism. A fost o perioadă lungă în care gândirea ortodoxă nu s-a putut dezvolta normal. Ați avut un teolog foarte mare, Stăniloae, și au fost mulți teologi în România, dar condițiile n-au fost propice pentru dezvoltare. Și cred că aveți o oportunitate mare, acum că e libertate, dar trebuie să faceți ceva cu libertatea asta și cred că se întâmplă ceva în acest sens.

SV: Și ce simțiți? Simțiți dumneavoastră că noi trebuie să devenim o Ortodoxie mărturisitoare? Noi suntem și mărturisim aici, dar are nevoie Europa, simțiți nevoia aceasta?

Pascal: Da. Noi în Occident nu avem rădăcini, pentru asta e important să venim aici, să vedem biserici pline de lume, moaștele sfinților, să vedem preoți ortodocși care au rădăcinile astea, dar avem nevoie de voi să ne dați ceva, nu numai în România, dar să vină și în Elveția, Franța, Germania...

SV: În mod concret, de ce simțiți așa, cum credeți că noi, ca popor român ortodox, am putea ajuta Occidentul?

Pascal: De exemplu în Elveția sunt mulți români, sunt și preoți români, dar problema e că toate se întâmplă în limba română. Acum eu am venit aici și deși nu vorbesc bine, fac efortul să vorbesc limba română; cred că și Biserica trebuie să

devină locală, să folosească și limba locală acolo unde este, de exemplu franceza în Elveția sau în Franța.

SV: Lucrul acesta în general știu că se întâmplă, în sensul că slujbele se fac și în română și în franceză, cel puțin în Franța, nu știu în Elveția cum e. Se încearcă ca slujbele să se facă și în limba locală.

Ortodoxia e universală

Pascal: Se fac deja, dar cred că esențial e duhul apostolic de care am vorbit. Adică un grec sau un român zice: sunt român, și pentru că sunt român sunt ortodox; e bine, dar nu e suficient. E important să existe conștiința că Ortodoxia e universală și că Hristos a trimis Apostolii să propovăduiască la toate națiile.

SV: Aș dori acum să ne dați o mărturie despre cum ați ajuns la Ortodoxie. Domnule Samson, cum ați ajuns la Ortodoxie?

Samson: E o poveste lungă, o să încerc să o scurtez. Oricum, de când mă știu nu-mi aduc aminte să fi fost o zi în care Dumnezeu să nu fie prezent în mintea și în viața mea. M-am născut și am crescut într-o familie creștină nominal, deci cu numele, nu erau creștini practicanți, care să citească mereu din Scriptură, să meargă la biserică.

SV: Ce confesiune erau?

Samson: Erau protestanți baptiști. Nu aveau nici măcar o înțelegere fundamentală a creștinismului, măcar conform teologiei baptiste. M-au botezat baptist când aveam 10 ani, mai mult dintr-o rutină să spunem, dar am tânjit, mi-am dorit foarte mult să fiu mai implicat, mai aproape de Biserică. La 13 ani am început să mă duc singur la Biserica baptistă. Era oricum un mic orașel american de provincie unde nu prea aveai multe opțiuni. Am devenit ceva „periculos” pentru acel moment acolo: un baptist care citea! Mi-am dat repede seama că de fapt nu eram baptist. Deci, citind, studiind, am ajuns, m-am întors înapoi în timp la primii reformatori protestanți, cei care au inițiat Reforma: deci am ajuns să citesc despre Martin Luther, Ulrich Zwingli, John Calvin.

SV: Știați atunci că există și alții care au scris înainte de Luther și Calvin?

Samson: Nu știam mare lucru despre acești reformatori, având o cultură generală, cam cea care este în America de obicei în acest domeniu. Erau însă oameni inteligenți, am încercat să le înțeleg sistemul de gândire, a trebuit să citesc, și implicit a trebuit să ajung la istoria Bisericii. A apărut o altă problemă, în contextul istoriei Bisericii așa cum am perceput-o atunci mi-am dat seama totuși că acea Reformă și acei reformatori au creat niște sisteme care nu erau foarte compatibile cu Scriptura însăși, nici cu Biserica din care se desprinseseră. Și am crezut că dacă s-au desprins din Romano-Catolicism și l-au schimbat, hai să devin un bun catolic. Dar relativ repede mi-am dat seama că nici sistemul catolic la rândul lui nu era foarte compatibil cu istoria Bisericii anterioare, în general, și nici cu Scriptura.

Sf. Iustin Popovici: „catolicii sunt primii protestanți”

Sfântul Iustin Popovici spune foarte bine despre catolici în acest sens, că ei sunt primii protestanți, protestanții de bază de la care a pornit Reforma. Și așa am înțeles de ce nu sunt și nu pot fi protestant; și după aceea am înțeles și de ce nu sunt și nu pot fi nici romano-catolic.

SV: Știați de Ortodoxie atunci?

Samson: Am aflat atunci doar câteva puncte dogmatice. Și am început să-mi dau seama că am totuși niște puncte comune cu dogma Ortodoxă, de pildă botezul copiilor, doctrina despre mântuire, despre Maica Domnului, *Theotokos*, Născătoarea de Dumnezeu, dar încă nu intrasem în domeniul liturgic și în viața Bisericii, deși în inima mea simțeam, pe lângă faptul că descoperisem aceste puncte dogmatice, că trebuia să existe și o parte liturgică, de participare la viața Bisericii. Eu mă aflam atunci la *Protestant Divinity School*, un colegiu teologic protestant din Chicago.

SV: Erau studii superioare?

Samson: Da, era o universitate. Ca să pot fi înmatriculat la acest colegiu a trebuit să completez un formular de cerere, unde era o rubrică ce zicea: *Cărei denominațiuni aparțineți?* Am scris așa: sunt un fost adept catolic al Conciliului IV Lateran. Al patrulea Conciliu Lateran a fost în secolul al XIII-lea. Studiasem

suficient cât să-mi dau seama că acolo mi se părea mie atunci că lucrurile au început să devieze grav. Și am zis că până acolo pot spune că sunt cu ei. În același timp, în Biserica prezbiteriană eram diacon.

Sunt un iconodul

SV: Și ați fost acceptat?

Samson: Da, m-au acceptat; simțeam nevoia să fiu undeva într-o slujire; și chiar și acum mă lasă să predau acolo la ei. Sunt atât de dornici de Cuvântul adevărat, de adevărata istorie a Bisericii, de Liturgia adevărată, încât, deși știu că sunt acum ortodox, totuși le place ceea ce aduc eu acolo și mă acceptă chiar și acum.

Revenind la al 4-lea Conciliu Lateran, așa mă vedeam și mă descriam eu atunci, în acel stadiu ajunseseam, până la acel Conciliu. Spuneam că eram diacon în Biserica prezbiteriană. Predam acolo, la acea Biserică, sau țineam cuvânt de învățătură, și mai răspundeam de câteva lucruri. De pildă, răspundeam și de modul în care să fie ornamentată, împodobită, decorată biserica în interior. Și atunci am început să studiez cum anume sunt în general în creștinism bisericile împodobite în interior. Și am ajuns să spun conducerii Bisericii: sunt un iconodul, iubesc icoanele.

SV: Nu erau icoane în biserică?

Am știut că sunt acasă

Samson: Nu, sigur că nu erau, era o biserică protestantă. Și s-a creat evident o tensiune. Atunci Dumnezeu a adus în viața mea doi oameni importanți: un avocat din Statul Alabama, din orașul Birmingham, se numea James Candryl. Celălalt care a apărut a fost profesorul Engelhardt. Și amândoi mi-au spus: ești Ortodox, dar încă nu știi; vino acasă! Prin multe experiențe Dumnezeu mi-a arătat, mi-a confirmat că asta era calea cea bună. Depășind niște ispite, obstacole pe care satana mi le-a pus în față ca să mă împiedice să ajung la Ortodoxie, am reușit să ajung până la urmă la prima mea vecernie ortodoxă, și atunci am știut că sunt acasă. Am fost botezat ortodox împreună cu soția și cele patru fiice ale noastre; prin harul lui Dumnezeu, soacra mea a ajuns și

ea în Biserica Ortodoxă. Mama e o căutătoare în acest moment, și ea vine, ascultă, încearcă să înțeleagă. Și Dumnezeu mi-a dat această bucurie, acest dar, să am și doi fini cărora le-am fost naș în Ortodoxie. De aceea spun că e prima oară când sunt în România, când mă aflu într-o țară ortodoxă, ceea ce consider că e un mare privilegiu. Și e prima oară când am experiența directă a unei culturi ortodoxe în ansamblul ei, în contrast cu America, unde ortodocșii sunt extrem de izolați. A fost de aceea o mare bucurie și am profitat, m-am folosit mult. La început, în momentul în care mi-am prezentat lucrarea, studiul, în cadrul Simpozionului, am spus chiar la început același lucru, faptul că e minunat pentru mine să mă aflu într-o țară cu o asemenea bogăție duhovnicească. Și deja m-am folosit mult prin simpla prezență aici.

Teama noastră, a acestui grup care am venit aici în Alba Iulia, cum spunea și Pascal, e următoarea: ne temem pentru români, că din dorința lor de a-și mări prosperitatea și dorința de bunuri materiale, România să nu sacrifice o parte din bogăția spirituală, duhovnicească pe care o are.

SV: Așa e, aveți dreptate. Domnule Pascal, cum ați ajuns dumneavoastră la ortodoxie?

Pascal: Aveam vârsta de 15 ani, părinții mei nu erau prea religioși, totuși au ținut ca eu să urmez o școală catehetică protestantă. Am refuzat zicând că însemna să pierd prea mult timp. Oricum, spuneam, „știu că Dumnezeu nu există”. Și au chemat un pastor protestant, care a venit la noi acasă invitat de ei și m-a convins totuși să vin. M-a păcălit puțin, mi-a zis: poți întârzia dacă vrei, poți veni fără să-ți cari după tine Biblia ca ceilalți. Și de fiecare dată când mă duceam, îl contraziceam, intram în conflict, aduceam argumente în sprijinul ateismului. Și într-o zi au invitat un om care ne-a povestit, tinerilor de acolo, parabola Fiului Risipitor. Și atunci am înțeles și am zis: domnule, ăsta sunt eu însumi, chiar ăsta sunt, fiul risipitor.

Acesta a fost punctul de pornire în călătoria mea spirituală. Mai târziu m-am hotărât să studiez totuși teologia – teologia protestantă – dar în studiile pe care le-am făcut am avut prima întâlnire cu Ortodoxia, un prieten mi-a sugerat să citesc *Teologia*

mistică de Vladimir Lossky, și o carte a lui Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, în franceză.

SV: Traduse și în limba română.

Pascal: Ceea ce m-a izbit, m-a șocat, e faptul că intuiția și sentimentele mele legate de ce credeam eu că ar trebui să fie o ființă umană erau prezentate acolo, dar în detaliu, cu multă profunzime. Cum spunea și Samson, am avut și eu sentimentul că am ajuns cumva acasă. Câțiva ani mai târziu același prieten, care era încă și el protestant atunci, plus încă un prieten care e din România, au avut intenția ca în orașul meu, Neuchâtel, să înființeze o Biserică Ortodoxă.

SV: O parohie.

Totdeauna am citit mult

Pascal: Da. I-am ajutat, împreună am făcut asta; deși nu știam, inițial habar n-aveam cum anume s-o facem, un an mai târziu parohia exista. În acest context am aflat multe lucruri despre slujbele ortodoxe, Liturghie, Vecernie. Iar prietenul meu român a devenit preotul acelei parohii. Apoi și celălalt prieten s-a convertit, a devenit și el ortodox; eu însă nu eram în acel moment pregătit. Mi-am terminat studiile, dar vroiam să ajung la concluzia ce ar trebui să fiu. Și am făcut un pelerinaj. Am plecat pe jos din Elveția, am traversat Italia, am luat vaporul până în Grecia, am mers mai departe pe jos în Grecia și am ajuns pe jos până la Constantinopol. Am vrut să parcurg Italia și Grecia pentru că sunt țări importante cultural, am vrut să cunosc Biserica Catolică din Italia și Biserica Ortodoxă din Grecia. A fost o perioadă foarte intensă, am încercat să învăț să citesc în greacă. Când m-am întors am mers la o slujbă protestantă și mi-am dat seama, am simțit că ceva lipsea acolo. Încă nu eram complet hotărât, dar deja aveam intenția de a fi ortodox. Și am început să citesc și mai mult, totdeauna am citit mult, dar acum era o perioadă în care am citit enorm, tot timpul. Și mă gândeam ce să fac, să rămân protestant, să devin catolic sau ortodox? În 2006 la o conferință am cunoscut o călugăriță din America, dar care se afla în acel moment la o mănăstire ortodoxă din Grecia. Într-un sfert de oră ea deja a știut cine sunt și a identificat exact care mi-era problema. Și mi-a spus:

mintea va găsi totdeauna nenumărate argumente în orice direcție: și să fii catolic, și protestant, și ortodox, mintea te va duce într-o direcție sau alta, dar totdeauna vei păstra un dubiu. Inima e cea care este regina de fapt, mintea e doar instrumentul; dacă nu vei alege cu inima nu vei găsi niciodată liniștea, pacea. După întâlnirea cu acea călugăriță am știut în inima mea încotro ar trebui s-o iau ca să ajung la o soluție.

Sigur că sunt multe detalii, în esență m-am întors în Grecia, l-am cunoscut pe duhovnicul acestei maici și cunoscându-l pe el și prin rugăciunile lui, după 10 ani de căutare, inima mea în sfârșit a hotărât și am devenit ortodox. E desigur o poveste despre răbdarea lui Dumnezeu până la urmă cu mine. Am fost bozat în Grecia, și când am devenit ortodox am știut că doresc să mă căsătoresc tot cu o fată ortodoxă, și m-am căsătorit cu o româncă din București.

SV: Așa ați învățat și limba română?

Pascal: Da. Doi ani mai târziu, fratele meu, care totdeauna a fost foarte apropiat de mine, a devenit și el ortodox, iar apoi fratele meu a devenit călugăr și a devenit și preot, ieromonah.

SV: Extraordinar! Ce înseamnă să fii ortodox în Occident? Domnule Samson, e greu să trăiești Ortodoxia, sunteți legat de o parohie, de o comunitate?

Ne simțim, în SUA, ca niște călători într-o țară străină

Samson: Da, am binecuvântarea, darul de a avea un duhovnic minunat. Stau în orașul Columbus, Statul Ohio, într-o mică parohie sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe din America, care are, cum poate știți, rădăcini rusești. Dar duhovnicul meu e sârb, e cumva direct legat de Sfântul Iustin Popovici: soția lui, presbitera, e nepoata Patriarhului Serbiei, cel care a fost la Dachau, în lagăr. Ei au cunoscut persecuția în Iugoslavia și mulți enoriași din parohia de care aparțin au cunoscut și ei direct persecuția din țările lor. E de aceea o mare binecuvântare pentru familia mea, întrucât ei cunosc ortodoxia în mod direct și ne ajută să ne desprindem, să nu fim atașați de bunurile lumii, de viața lumească și anumite aspecte culturale. Dar suntem o insulă, când părăsim această enclavă a parohiei ne simțim, în Statele Unite, ca niște

călători într-o țară străină. În același timp poți întâlni totuși în America o mulțime de oameni de treabă, foarte cumsecade. În România cred că ceea ce percepeți dumneavoastră din cultura americană e partea cea mai rea. Vedeți, ajunge până aici percepția despre lăcomia, materialismul din America, o anumită cultură pop sau populară oribilă. Dar există protestanți și catolici foarte sinceri în căutarea lor de Dumnezeu. Aș spune că poate aproximativ 25% din populație e formată din acești oameni foarte sinceri, dar care treptat își pierd reperele, calea, sunt derutați. Și mi se pare clar că ceea ce are nevoie America este Ortodoxia.

SV: Domnule Pascal, ce înseamnă să fii ortodox în Elveția, e greu, e ușor? Există comunități ortodoxe?

Nevoia unei culturi ortodoxe elvețiene native

Pascal: Dacă ar fi să fac o comparație, există o diferență între America și Elveția. De pildă cred că e mai greu să fii ortodox în Elveția decât în America. Anul trecut am avut o bursă națională, m-am aflat astfel la New York împreună cu familia mea la seminarul *Saint Vladimir's* și am văzut că în America sunt cam jumătate de milion de americani convertiți la Ortodoxie. Ceea ce nu e nicidecum cazul în Europa de Vest. În Elveția de pildă, o țară mică cu 7 milioane locuitori, sunt mai puțin de o mie de oameni care au devenit, ca și mine, ortodocși. Dacă mergi în Italia, o țară mult mai mare ca a noastră, cu 60 milioane locuitori, sunt mai puțin de o mie de italieni care s-au convertit la Ortodoxie. Deci suntem mult mai puțini. Când mergem la o parohie, ortodoxia nu e doar o altă religie, ci o religie care nu e deloc locală în acele țări. Deci, nefiind adaptată trebuie să mergi într-o altă cultură, de asta vorbeam despre această misiune apostolică. În Elveția, dacă devii ortodox, cel mai adesea ești obligat să mergi la o parohie grecească, românească, rusească ori sârbească. Deci intri într-o altă cultură, altă limbă. Dacă vrem ca ortodoxia să crească în Elveția, de pildă, în Europa de Vest în general, e important să înceapă să existe o cultură ortodoxă elvețiană nativă, fiindcă ortodoxia nu e abstractă, are nevoie totdeauna de o întrupare. În România aveți acest lucru, această întrupare la nivelul culturii române, în limba română. De aceea e

atât de important pentru noi să vedem, să luăm direct, nemijlocit experiența acestei întrupări. Una din cele mai mari provocări pentru noi ca ortodocși în Occident e să avem puterea să începem să remodelăm cultura chiar în noi, pușinii care suntem, încât să reușim să creăm un climat în care să prelum tot ce e mai bun în cultura elvețiană, dar să o remodelăm în spiritul, în duhul ortodox.

SV: Aș vrea să vă întreb cum e văzută Ortodoxia în America, cum sunteți văzuți de ceilalți, dumneavoastră, ca ortodocși?

Samson: Cei mai mulți oameni din America nu prea știu mare lucru despre Ortodoxie, nu au o opinie pentru că nu știu. În general li se pare, sau așa e percepția lor, că e un fel de catolicism fără papă. Cam asta e înțelegerea lor. Legat de ce spunea Pascal, că în America Ortodoxia are mai mulți convertiți, că ar fi destui ortodocși încât să ne putem gândi la o cultură ortodoxă americană... Dar până acum trebuie să spun că nu a mers foarte bine treaba asta. Parohia mea e foarte tradiționalistă, dacă vine un român în Columbus, Ohio, el vine la parohia mea, fiindcă aici se simte acasă. Dar sunt alte parohii, în alte jurisdicții, care au încercat să facă o ortodoxie americană și care încep să aibă un fel de turnură, de aer protestantoid. Deci, e o tensiune care se creează. Cred că ortodocșii americani încă nu sunt destul de maturi duhovnicește pentru a putea avea o cultură ortodoxă deplin americană; dar am greși dacă n-am avea asta ca țintă și n-am lucra în această direcție. Dacă ar fi să speculez un pic, mă gândesc că poate e nevoie, sau ar trebui să avem mai întâi o persecuție, ca să putem ajunge la o cultură ortodoxă americană mai activă.

SV: Ca la o mărturisire cu prețul vieții.

Începem să simțim o persecuție secularistă

Samson: Da. Europa de Est și Rusia au cunoscut inclusiv persecuția, opresiunea comunistă. Noi acum începem să simțim o persecuție secularistă și simțim diverse grade de ceea ce aș numi eu socialism. Unii se tem că această persecuție e iminentă, e după colț.

SV: Și asta o simțiți ca pe o influență a statului asupra vieții religioase?

Samson: Da, în mod cert putem spune că *statul manifestă o hotărâre clară de a fi secular sau secularizat*. E o mare schimbare în America, aceasta e o mare schimbare față de ce era.

SV: E o schimbare recentă? Pentru că America spune că are temeiurile pe Scriptură, se declară religioasă, are o constituție religioasă...

Samson: Seculariștii au rescris America, sau au încercat să rescrie istoria americană. Și de altfel, din câte am înțeles, această istorie falsificată de conducătorii noștri secularizați din America începe să fie citată, invocată și în România de anumite oficialități². Da, în Constituția americană scrie că nu va exista o religie instituită în mod oficial ca religie națională. Dar asta se prevede la nivel federal. Însă fiecare Stat american în parte a avut o religie de stat la nivelul Statului respectiv. Cam în 1947 a început să se producă o schimbare prin lege în SUA, iar în mod oficial America a devenit secularizată în 1970. Mai există însă segmente religioase, pentru că oamenii încă mai sunt atașați de o anumită religie, și această schimbare secularistă încă nu e completă. Dar așa spune că în ultimii 5 ani am văzut o schimbare dramatică, lucruri care erau extrem de dragi americanilor, cum ar fi libertatea de exprimare, dreptul la cuvânt, care erau protejate, totdeauna apărute, acum nu mai sunt. De pildă, dacă ar fi ca eu acum să-mi exprim o părere împotriva homosexualității, nu a homosexualilor ca persoane, ci a homosexualității, dacă ar fi să spun acum public că homosexualitatea e un păcat, dacă așa fi la un radio american acum, așa putea fi concediat, ar fi un risc real. În anumite state americane așa putea fi chemat în justiție pentru ceea ce ei numesc „discurs al urii” (*hate speech*). Deci, vedem că ce era înainte blasfemie, acum s-a răsturnat, e pe dos. De pildă, dacă vii și spui „Dumnezeu a murit, Dumnezeu nu există” nu pățești

² Într-o discuție i-am semnalat lui Samson implicarea ambasadei SUA în proiecția la Muzeul Țăranului Român a filmului cu lesbiene *The Kids Are Alright*, și citarea, ca legitimare a acțiunii, de către ministrul român al Culturii, Daniel Barbu, a unei declarații a lui Barack Obama din discursul de investitură din ianuarie 2013 (http://www.cultura.ro/calendarul_ministrului/2013/04).

absolut nimic, dar dacă spui păcatului pe nume, spui că-i păcat, deja poți fi persecutat. De pildă, în America religiile tradiționale sunt în prezent obligate să finanțeze avortul. Să zicem că o firmă are angajați oameni cu o anume tendință religioasă. Ei bine, această companie, instituție sau organizație poate fi obligată să plătească o asigurare medicală care să acopere, de pildă, și avortul sau contracepția. De exemplu, acum 4 ani, Curtea Supremă de Justiție din California a dat o hotărâre ca, dacă un cuplu homosexual, format din două lesbiene să spunem, cere unui medic, să zicem, asistență medicală pentru a-i implanta un embrion pentru a avea un copil, medicul e obligat s-o facă indiferent ce crede; dacă nu, medicul e acuzat de discriminare. Și a fost cazul unui medic protestant care a fost amendat și sancționat – o doctoriță care a spus că refuză să impregneze în acest fel, să implanteze în burta unei lesbiene un embrion obținut prin fertilizare *in vitro*, a refuzat și a fost sancționată, pedepsită. Tot astfel, acum o agenție de adopții e obligată prin lege să dea spre adopție un copil unui cuplu homosexual.

SV: E ceea ce spuneți mai înainte, simțiți deja o presiune a societății asupra creștinilor. E un fel de persecuție a lor aproape directă.

Pascal: Da, e un început. Nu e chiar o persecuție explicită, pe față, în sensul „vrem să-i persecutăm pe creștini”, dar cum spunea Samson, ea se cristalizează în jurul unor chestiuni, întrebări sau probleme etice. De pildă, avortul, homosexualitatea. Acest concept de non-discriminare de care a vorbit Samson este chiar tema cercetării mele academice, universitare. Acest concept e foarte ambiguu. Există un anume tip de discriminare cu care nu putem fi de acord, una negativă. Problema este însă de la început, cum stabilești termenii egalității. În Europa de Vest, în Occident în general, de pildă, statul poate spune că homosexualitatea și heterosexualitatea sunt egale, pe același plan. Și dacă pleci de la această premisă, atunci într-un proces, în instanță, poți fi condamnat dacă spui că homosexualitatea e un păcat, că nu e egală cu normalitatea. Și exact asta s-a și întâmplat, un caz recent la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), e exemplul unei creștine care era funcționar public la Londra, lucra la

primărie, la starea civilă, și a refuzat din principiu să înregistreze căsătoriile între cupluri homosexuale. Și de aceea și-a pierdut locul de muncă, a fost concediată. A mers la tribunale din Anglia, apoi la CEDO, și toți am sperat că va obține măcar acolo o decizie care să o sprijine în hotărârea ei de conștiință. Dar CEDO a zis nu: nu ai dreptul să faci acest lucru, să refuzi acele înregistrări, pentru că în acest caz convingerile tale religioase duc la o discriminare împotriva acelor cupluri. Pentru că lucrezi la starea civilă, o autoritate publică de stat care ar fi obligată legal să-i trateze egal pe toți, inclusiv pe homosexuali. Deci, a avut dreptate s-o concedieze. De asta spun că se pleacă întâi de la definiția acestei egalități, ce este sau ce nu este egal. Și trebuie să fim foarte atenți să nu folosim limbajul secular, dacă nu suntem de acord cu acest limbaj secularizat, fiindcă dacă folosim termeni cu care nu suntem de acord îi aducem în modul nostru de gândire, iar limbajul și terminologia ne determină gândirea. Și în acest fel, treptat, în câteva zeci de ani, se poate modifica modul de gândire al unei întregi națiuni.

SV: Aș vrea spre finalul dialogului nostru să vă provoc cu o meditare asupra a trei lucruri pe care Părintele Sofronie de la Essex spunea că nu le poate concepe: un creștinism *nedogmatic*, *nebisericesc*, *neascetic*. Și v-aș întreba ce înseamnă pentru dumneavoastră, ca ortodocși în Occident, aceste trei lucruri: dogma (învățătura de credință), biserica, nevoița? Cum reușiți să aprofundați dogma, să țineți legătura cu Biserica și să trăiți nevoița, asceza ortodoxă?

Asceză și iconomie

Samson: Noi îl urmăm pe Hristos. Hristos este Viu, urmăm Duhul sau sălășluim în Duhul, Duhul Sfânt ne-a fost trimis, ne-a fost dăruit, suntem îmbrățișați de energii care vin de la Dumnezeu. Sfinții Părinți L-au cunoscut pe Dumnezeu în pustie, fără cărți, totuși acolo în pustie fiind, erau în comuniune cu Biserica. E mai greu pentru noi, păcătoșii. Întrebarea e foarte bună. Dar știm că Maria Egipteanca, trăind în pustie mult timp, a fost în comuniune cu Dumnezeu. Când Părintele Zosima a întâlnit-o, l-a întrebat: ce face Împăratul, ce face Biserica, e

condusă bine, merge bine? Deși ea trăia departe de lume.

Deci, îl urmăim pe Hristos, Care este viu. Și cum putem noi, ca păcătoși, să ne raportăm la dogmă? Pentru convertiți ca mine, eu nu pot aduce cu mine ceea ce am învățat în protestantism, trebuie să am smerenia de a uita foarte mult și a încerca să intru în gândirea Bisericii. Ce pot face e să-i avertizez pe ortodocși despre mintea protestantă, mintea celor din Occident, pentru că îmi dau seama și am cunoscut foarte bine diferența dintre ele. Acum relația cu Biserica, Biserica Ortodoxă din America e într-o altă confuzie, întrucât avem atâtea jurisdicții, cu emigranți din atâtea țări, fiecare vor să stea cu comunitatea lor. Apa noastră sfântă, aghiasma noastră, nu se strică, botezul meu e recunoscut și cred că sunt, mă aflu în Biserică, dar trebuie să ne smerim știind că poate Biserica Ortodoxă de care aparțin nu e la fel, sau nu aparțin unei comunități atât de vibrante, de puternice, ca cea care provine dintr-o țară ortodoxă. Iar, apropo de asceză, asceza e o provocare pentru un american, e ceva foarte departe de cultura noastră. Și nu pot eu să fac reguli, aici intervine înțelepciunea unui părinte duhovnic, unii americani pot urma o anumită asceză fără să cadă în anumite capcane de tip legalist, sau cu riscul de a se concentra pe suferința ascetică fără să cultive și virtuțile care merg împreună cu ea. Unii o pot face, alții nu pot face față unei asceze mai stricte. Și aici e nevoie de călăuzirea unui duhovnic înțelept care să știe când și cum să aplice principiul economiei.

Adevărul integral este în Ortodoxie

Pascal: Partea dogmatică a întrebării mai întâi, e importantă. Cred că în Occident dragostea pentru adevăr s-a pierdut. Și acesta e un motiv pentru care noi am devenit ortodocși, pentru că în Biserica Ortodoxă există dragostea de adevăr. Sigur că și în Biserica Ortodoxă există oameni care fac greșeli, păcătuiesc, dar adevărul integral este în Ortodoxie, iar la nivelul dogmei nu există compromis³. Acum privind Biserica și asceza, acolo e locul unde

³ Sunt afirmații simple, ferme, ortodoxe, cu care suntem obișnuiți, le auzim mereu la Biserică. Dar trebuie să ținem cont că ele sunt aici rostite de laici, mireni ce vin din Occident; să facem un efort de

avem cea mai mare nevoie de voi, fiindcă aveți experiența Liturghiei, o linie neîntreruptă de continuitate pe linie apostolică și părinți duhovnicești, ceea ce nu există în America, și de o mie de ani nu mai există nici în Europa de Vest. De aceea avem nevoie de seva dumneavoastră, avem nevoie să primim de la voi. Și acum, făcând conexiunea cu Simpozionul, Facultatea de Teologie din Alba Iulia a hotărât să publice toate studiile Simpozionului în engleză, în două volume. A fost un mare efort pentru români să scrie în engleză, dar e important, pentru că atunci când ortodocșii, chiar și ortodocșii din Occident, vor să decidă ce anume să traducă din textele patristice ortodoxe, ei au o anumită tendință de a alege numai anumite texte, care corespund cu cultura occidentală. Anumite elemente de autentică spiritualitate și teologie ortodoxă nu sunt traduse de occidentalii ortodocși sau neortodocși. De aceea e important ca voi să scrieți în engleză aici, și ca ceea ce scrieți voi să ajungă la noi, pentru că sunt sigur valoroase.

Când ai de-a face cu moartea zilnic, ești obligat să te ocupi de lucrurile esențiale

SV: Aș vrea să-l întreb pe Samson, cum vă ajută Ortodoxia în ceea ce faceți? Ați spus că sunteți medic, în îngrijirea paleativă.

Samson: În povestea mea de convertire aș mai fi putut adăuga că, atunci când vorbeam cu liderii Bisericii Protestante, când eram în procesul de convertire la Ortodoxie, unii încercau să înțeleagă de ce vreau să mă convertesc la Ortodoxie și nu înțelegeau ce mă determină. Motivul pentru care am luat atât de în serios chestiunile dogmatice, în căutarea mea pentru adevăr, a fost acela că, lucrând cu muribunzii, aveam moartea în față în fiecare zi. Îmi dădeam seama de finitudinea vieții omenești. Când ai de-a face cu moartea zilnic, ești obligat să te ocupi de lucrurile

imaginație pentru a ne reprezenta potențialul impact al unor asemenea enunțuri tranșante, pronunțate de intelectuali de calibrul, în spațiul occidental contaminat de relativismul postmodern, îndoctinat de axioma că nu există adevăr integral, absolut, pe care mai nimeni n-o mai pune la îndoială.

esențiale, profunde. Văzând familii, pacienți aflați într-o confuzie spirituală evidentă, care se agățau de patimi, a fost o motivație puternică în această căutare a mea. Într-un fel, Ortodoxia îmi dă capacitatea de a-i iubi, de a fi prezent acolo, încât să fiu o lumină pentru ei într-o perioadă extrem de întunecată. Mă ajută să văd care sunt limitele între care îi pot ajuta. Nu le fac rău, încerc să-i ajut cum pot. Bioetica creștină, aceasta modernă, este cea chemată să încerce să îndrepte ceea ce e greșit, iar Biserica știe ceea ce e drept.

Nu trebuie să inventăm ceva nou, deja se știe. Soția mea și cu mine ne-am gândit mult la asta și a contat mult în convertirea noastră. În Protestantism, și în Occident în general, ai sentimentul că ei tot timpul se reinventează: inventează noi biserici, noi tipuri de etică, așa din mers, mereu. Ceea ce pleacă de la faptul că omul, și fiecare din acei oameni, încearcă să fie dumnezei fără Dumnezeu. Fiecare încearcă să devină propriul lui Papă. Și deci am acest conținut minunat și foarte bogat, am această inimă. Etica mea încearcă doar să mă determine să-mi trăiesc viața orientat către Dumnezeu.

Ei cred în Buddha

SV: Mai cred oamenii în Înviere?

Samson: Ortodocșii, da; chiar și protestanții evanghelici, protestanții conservatori, cred în Înviere. Catolicii tradiționali – și ei cred, da. Protestanții liberali, catolicii protestanți, nu mai cred; ei cred în Buddha!

SV: Adică totul este în viața aceasta, nu mai cred în viața de dincolo și în Înviere? Aici este eșecul până la urmă al omului de azi și al creștinismului.

Samson: Este eșecul din Grădină. Păcatul din Grădina Edenului a fost tocmai că ne uităm la lucrurile imanente pentru salvare, pentru mântuire, și să faci din tine dumnezeu fără Dumnezeu. Deci este recapitularea, reeditarea aceluiași păcat edenic. Iubirea de sine, iubirea pentru lumea aceasta și nu iubirea pentru Dumnezeu.

Vorbind de Înviere, ceea ce spunea Pascal în legătură cu dogma, Biserica și asceza e foarte corect. Dacă-i spun unui

protestant evanghelic când mă întâlnesc cu el (mă întâlnesc adesea cu protestanți) că adevărul nu e o abstracțiune, un principiu, o idee platonice așa undeva în cer, ci e Dumnezeu, e Hristos, și să-L urmărim pe El, chiar și el va spune „Amin”. Asta e dogma esențială care trebuie trăită. Problema pe care o au ei e Biserica. Și nu înțeleg asceza, deși citesc în Scriptură că acești demoni sunt scoși doar prin post și rugăciune, sau cele 40 de zile când Hristos a postit în pustie, dar ei nu înțeleg asceza.

Pascal are dreptate, în Occident nu avem această tradiție a unor mari părinți duhovnici. Chiar dacă am avea un convertit sau un preot american, înțelepciunea lor duhovnicească poate să nu le permită să profite la maxim de această bogată tradiție patristică. Sunt și excepții multe, într-adevăr, părintele meu spiritual, duhovnicul meu, este unul dintre ei. El însă a dobândit-o în Serbia, în preajma unor mari Sfinți. Deci avem nevoie de muncă misionară de aici, din România, și din alte țări ortodoxe, de misionari care să vină să le aducă această bogată tradiție.

SV: Pascal, cum e în Occident? Spuneai că ai avut profesori la facultatea de teologie protestantă care nu credeau în Înviere?

Pascal: În Europa de Vest linia principală a protestantismului s-a îndepărtat mult de credințele creștine de bază, de pildă în ce privește Nașterea lui Hristos din Fecioară, faptul că Învierea a fost a trupului lui Hristos, efectiv, și chiar că există viață de apoi. Poate am dat impresia că sunt foarte critic la adresa protestanților, dar spunea și Samson, sunt lucruri bune pe care le-au păstrat protestanții, vorbesc de protestanții tradiționaliști, conservatori, care iubesc Biblia. Am descoperit un lucru foarte important: tot ceea ce iubeam, tot ceea ce credeam când eram protestant, am păstrat când am devenit ortodox, am luat cu mine. Dar, devenind ortodox, am mai descoperit în plus alte lucruri, alte texte în Biblie chiar, pe care până atunci nu le văzusem, sau nu știam ce să fac cu ele. De exemplu, protestanții n-au moaște, iar ca ortodox, când am citit Biblia, e acolo povestea lui Elisei care moare și este în sicriu și au pus acolo, peste sicriul lui, un om care murise, și care a înviat.

SV: Fiul lui..

Teologia biblică e teologia ortodoxă

Samson: În Noul Testament e batista Apostolului Pavel, el își trimite această năframă, oamenii o ating și se vindecă. Concluzia mea e acum că teologia biblică e teologia ortodoxă. Și un aspect important pe care nu l-a mai păstrat protestantismul este ierarhia. Asta este în Biserică, în familie, în raportul bărbatului cu femeia, peste tot găsim ierarhii. Vorbeam cu niște protestanți, citeam ceva în Vechiul Testament, și am cerut unuia să vină când vorbeam și am făcut o metanie în fața lui ca să ilustrez fizic ceea ce a făcut Avraam în fața lui Melchisedec, această metanie, ca să arăt în fapt ce înseamnă Cuvântul Bibliei; asta în Ortodoxie s-a păstrat, se face, dar s-a pierdut în Occident cu totul. Un conservator protestant va spune că această metanie este necreștină. Uneori, de pildă, apropo de întrebarea aceea, *cine conduce în Biserica de Răsărit?*, apropo de Papa Francisc, au fost chiar și ortodocși care au întrebat în felul acesta, și care nu e de fapt felul în care înțeleg eu ierarhia, dar îi aruncă în mare confuzie pe cei care ar vrea să se convertească la Ortodoxie, această neînțelegere a ierarhiei. Poate ei chiar așa gândesc: Ortodoxia nu e altceva decât un romano-catolicism fără Papă, or, știm că nu e cazul. Mulți americani sunt în confuzie referitor la ce înseamnă Biserica adevărată; ar fi de aceea foarte util dacă ierarhii ar comunica, ar explica foarte clar lucrul acesta.

Fără interpretarea ortodoxă Pavel nu are niciun sens

Sunt de acord cu ce spunea Pascal legat de teologia biblică. La alt seminar am vorbit unui public unde erau protestanți, catolici, nu erau și ortodocși, și după ce mi-am făcut prezentarea cineva m-a întrebat: *nu crezi că Biserica catolică este Biserica lui Petru? Și că Ortodoxia e Biserica lui Ioan? Și protestantismul e Biserica lui Pavel?* Și am zis: Nu, deși l-am studiat mult pe Sf. Pavel când eram protestant, nu înțelegeam de fapt ce voia să spună Pavel, până nu am devenit ortodox nu l-am înțeles pe Pavel; Epistolele lui Pavel își schimbă complet sensurile când le interpretezi ca ortodox, deci metanoia, reînnoirea sau întoarcerea minții, asta e de fapt ceea ce spune Pavel. Și nu ce înțeleg protestanții, mă rog, în Occident, ca fiind înnoirea rațiunii.

Protestanții înțeleg că Pavel spune ceva de genul: să fii mai deștept! și că de fapt această întoarcere ar fi să-ți cunoști mai bine doctrina, și atunci, dacă înțelegi mai bine doctrina, Îl vei cunoaște pe Dumnezeu mai bine. Or, întoarcerea lui Pavel înseamnă altceva: să-L cunoști pe Dumnezeu, care ne-a dat Duhul Său, experiența acestor lucruri. Deci fără interpretarea ortodoxă, Pavel nu are nici un sens.

SV: Am putea discuta multe, însă aș încheia dialogul nostru cu următoarea întrebare, cu fiecare dintre dumneavoastră: *Ce duceți din România fiecare la voi acasă?*

Samson: În primul rând o imensă iubire, care e copleșitoare. Când vii în România ai acest sentiment de pace, de liniște, de dragoste pe care ne-au arătat-o atâția din cei pe care i-am întâlnit. Mai ales aici la Alba Iulia am cunoscut oameni minunați, și la Cluj de asemenea, este o îmbrățișare minunată de iubire, de liniște, de pace. Timp de o săptămână am făcut parte din ritmul vieții liturgice, am fost la niște mănăstiri, nu ca turist, ci ca cineva care a putut să se folosească duhovnicește. Mă întorc rănit duhovnicește și aștept să revin din nou.

SV: Vă așteptăm cu drag.

Samson: Este într-un fel ca și când îți regăsești familia.

Asta e speranța Europei

Pascal: Cum a spus Samson, de fapt ceea ce era cel mai important, aș adăuga poate că am fost foarte impresionat de forța, de profunzimea creștinismului ortodox, a culturii ortodoxe în oameni. De pildă am fost la o ceremonie pentru acordarea titlului de doctor *honoris causa* Părintelui C. Voicu, toți studenții cântau, a fost atât de frumos, de puternic, vedeai acolo pe chipul lor credința și faptul că erau toți împreună în cântarea lor. Și văzând forța și profunzimea acestei culturi m-am gândit: asta e speranța Europei, dar nu de a deveni total secularizată cum a devenit în Occident.

SV: Vă mulțumesc mult și Dumnezeu să vă întărească să puteți duce mărturia Ortodoxiei fiecare în familia lui, la locul lui de muncă, în societatea în care trăiți.

Traducere și adaptare drd. Andrei Dîrlău